

УДК 339.187.62

М.Федірко

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЛІЗИНГУ ТЕХНОЛОГІЙ І ПОСЛУГ

В умовах переходу до ринкової економіки народне господарство України опинилося у фінансово-економічній скруті. Важка економічна криза вразила в першу чергу інвестиційну сферу.

Зважаючи на це, при розв'язанні проблеми структурної перебудови економіки, впровадження нових технологій і послуг, необхідно застосовувати різноманітні методи фінансування в тому числі й нетрадиційні, до яких належить лізинг.

В Україні триває процес трансформації економіки адміністративно-командного типу на ринкову в умовах важкої економічної кризи. Всі спроби уряду вивести Україну з цього стану не мають успіху.

Програма фінансової стабілізації, покладена в основу реформ, а це значить, що іншим програмам не приділяється належної уваги, була і є досить стереотипною. Її втілення на практиці передбачає одночасну реалізацію заходів на створення ліберального середовища господарювання, запровадження жорстких монетарних та бюджетних обмежень, приватизацію, дерегулювання, фінансову підтримку платіжного

балансу, обмеження державного втручання у процеси структурного реформування економіки, зменшення державного споживання. Ця програма обрана в умовах, коли Україна зазнавала руйнації під тиском галопової інфляції і коли найвагомішим аргументом на користь саме такої макроекономічної політики була її антиінфляційна спрямованість [1].

Боротьба з інфляцією стала самоціллю економічної політики, а всі інші складові, що могли б значно стимулювати її зростання, залишилися поза увагою.

Справи погіршуються у сфері державних фінансів, у виробничій сфері. За даними Держкомстату України, рентабельність промисловості постійно знижується і багато галузей промисловості є збитковими.

Аналізуючи зміни у сфері фінансів усіх секторів економіки, можна стверджувати: однією з найважливіших причин загострення фінансової кризи в Україні є те, що сектор загальнодержавного управління в реальному вимірі порівняно з 1992 роком збільшив наявні доходи, загостривши цим ситуацію в інших секторах економіки, від яких значно залежало її зростання в цілому.

Основні сектори економіки, які відіграють провідну роль у нагромадженні заощаджень і служать основним ресурсом капіталовкладень, реально позбавлені такої можливості (табл.1).

Так, нефінансовий сектор економіки України мав реальний дохід всього 5,4%. Більш ніж у 2 рази зменшився дохід і домашніх господарств. Ресурси реального доходу сектора загальнодержавного управління збільшилися на 12,5%. Якщо при цьому видатки держави на фінансування капіталовкладень за рахунок бюджету мінімізовані, то відродження капіталоутворення та економічне зростання відбуватимуться надто повільно. Вказані зміни у співвідношенні реальних доходів між окремими секторами економіки дозволяють поглиблено аналізувати особливості економічної політики в Україні.

Таблиця 1

Реальні зміни наявного доходу в секторах економіки України [1]

Сектор	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
Нефінансовий	100	43,9	24,9	10,8	4,4	5,4
Домашніх господарств	100	56,4	44,4	47,7	41,9	42,3
Фінансовий	100	233,3	131,6	17,8	13,9	22,8
Загальнодержавного управління	100	130,6	143,1	136,5	124,7	112,5

Це стосується перш за все політики зайнятості, зовнішньоекономічної, грошово-кредитної та бюджетної.

Щодо політики зайнятості, то в Україні існує так зване приховане безробіття. Так, реальний рівень безробіття - 9% (обчислений за методикою МОП) - у 4 рази вищий за офіційний рівень безробіття 2,2 %, що суттєво викривляє реальну картину в соціально-економічній політиці уряду [1].

Грошово-кредитна політика на початковому етапі економічних перетворень призвела до високого рівня інфляції і недовіри господарських суб'єктів та населення до грошово-кредитної політики уряду. Це виявилось у високих інфляційних очікуваннях, значній доларизації економіки і торгівлі. Реальна процентна ставка за кредитами у 1996-1997рр. в середньому перевищувала процентну ставку за депозитами в розрахунку на місяць більш ніж у 3 рази [2]. Це викликало недовіру до національної валюти, нагромадження кількості грошової маси поза банками, що ускладнює її залучення до процесу інвестування і викликає скорочення виробництва.

У 1995-1997 рр. проводилася обмежувальна грошово-кредитна політика, яка принесла позитивні результати, але через певні умови виробництво згоралося на фоні загострення фінансової кризи.

Результати зовнішньоекономічної діяльності подані у табл. 2.

Підсумки зовнішньоекономічної політики
України порівняно з Китаєм та Росією [1]

Показники	1992 р	1993 р	1994 р	1995 р	1996 р	1997 р	1998 р I кв.	Китай 1978/1995	Росія 1991/1997
Імпортні мита (%до імпорту)	-	-	1.1	1,5	1,0	-	-	17,7/2,5	0,7/53
Темпи приросту (%)									
експорту	5,8	5,4	24,2	19,2	24,5	-1,2	•143	2,3/17,1	-20,0/03
імпорту	0,6	123	28,8	--■ 3,5	55,3	-2,7	-18,7	2,8/ 193	-36,0/3,8
(%доВВП)									
експорт	-	-	21,0	32,42	32,32	28,7	26Д	5,7/ 17,1	25,6/27,7
імпорт	-	-	21,6	37,8	39,5	34,6	33,8	63/153	36,7 / 22,0
Питома вага машин та устаткування (%)									
в експорті	-	-	21,0	18,1	14,2	13,4	14,0	4,7/21,1	8,9/8,1
в імпорті	-	-	18,3	17,4	16,9	203	17,7	-	-
Іноземні інвестиції (%доВВП)	-	-	-		-	-		0,1 /5,1	0,2/0,9

Аналіз таблиці 2 свідчить, що протягом 1994-1996 років значно зріс експорт-імпорт. Цьому сприяло, перш за все, порівняно невисоке імпортне мито, воно не перевищувало 1,5 % щодо імпорту і було у декілька разів нижчим порівняно з Росією та Китаєм. Але в 1997 р. почалося зменшення експорту-імпорту, про що свідчать показники I кв. 1998 р. При цьому співвідношення експорту до ВВП є значно меншим від співвідношення імпорту до ВВП. Перевазі імпорту над експортом сприяють, по-перше, значна енергозалежність України; по-друге, товарна структура експорту України. Такі результати вимагають змін у зовнішньоекономічній політиці України. Передумовою таких змін мають стати зміни у реальному секторі економіки та реструктуризація імпорту енергоносіїв до України.

Бюджетну політику треба проводити з урахуванням змін у результаті криз на світових фінансових ринках та в Росії.

Всі заходи на ефективність економічної політики реформ вимагають суттєвого збільшення інвестицій в українську економіку. Цей процес може розвиватися з використанням власних джерел фінансування інвестицій, а також із залученням іноземних інвестицій. Оскільки лізингова діяльність безпосередньо стосується інвестиційного процесу, розглянемо ці положення детальніше.

Найвагомішим джерелом фінансування капітальних вкладень у розвинутих країнах є амортизаційні відрахування. За своєю економічною суттю амортизаційні відрахування є фондом заміщення і тому згідно з теорією відтворення мають використовуватися за своїм прямим призначенням. Інвестиційне виснаження України за період 1990-1994 рр. пов'язане з гіперінфляцією. Індексация основного капіталу в 1992-1993рр. цінова рівновага встановлювалася лише частково. Найбільше знизилися інвестиції (на третину) у 1994р., коли індексація не проводилася, а амортизаційні відрахування зменшилися до незначних розмірів. Повноцінні індексації 1995-1996рр. дали позитивний ефект, але після фактичного руйнування амортизації вимушено застосовувалися знижувальні коефіцієнти, щоб запобігти зростанню витрат виробництва та цін. У 1996-1997рр. тенденція зростання частки амортизаційного джерела капіталоутворень відновлена [4].

Вагомість амортизаційних відрахувань як джерела інвестицій підтверджує аналіз статистичних даних (фактичних даних Державного комітету статистики).

Обсяг валових капітальних вкладень у 1996 р. у фактичних цінах становив 10,4 млрд.грн., а обсяг амортизаційних відрахувань - 7,5 млрд.грн., у 1997 р. -

відповідно 10,2 і 13,3 млрд. грн. Порівняння показників свідчить, що амортизаційна складова валових капітальних вкладень є справді головною, а в 1997 р. єдиною, а також значна частина амортизаційних відрахувань (понад 3 млрд. грн., або 23 %) використана не за їх економічним призначенням.

Відтворення основного капіталу в галузях економіки України характеризується показниками, поданими у табл. 3.

Таблиця 3

Відтворення основного капіталу по галузях економіки за 1996 р.
(у % до фактичного на початок року)

Показники	Введено	Вибуло	Приріст
Основний капітал	1,3	0,9	0,4
Виробничий, у т.ч.:	1,3	1,4	-0,1
промисловості	2,1	1,2	-0,1
сільського господарства	1,2	1,8	-0,6
будівництва	1,8	1,9	-0,1
транспорту та зв'язку	1,6	1,5	0,1
сфери товарного обігу	1,8	0,7	1,1

Обчислено за даними Статистичного щорічника України за 1996 р. С.91,93.

З табл. 3 за загальною позитивною характеристикою відтворення основного капіталу в 1996 р., а саме - забезпечення його незначного розширеного відтворення, бачимо негативну тенденцію зменшення його виробничої частини. Найбільше це стосується сільського господарства. Суперечливі дані подаються відносно показника зношеності основного капіталу. Офіційна статистика подає його на рівні в середньому 40 %. Додатковий аналіз дає підстави вважати його на рівні 60 % [4].

Другим важливим джерелом інвестицій, у тому числі капітальних вкладень, може бути прибуток підприємств. Як джерело самофінансування інвестицій, у тому числі й капітальних вкладень на макроекономічному рівні, він використовується неефективно - тільки для поповнення обігового капіталу.

Інвестиційна активність визначається реальною прибутковістю економіки.

Згідно з статистичними даними у 1995 р. прибуток становив 18,8 млрд. грн., у 1996 р. - 14,4 млрд. грн [3], у 1997 р. він зменшився на 18 %, тобто до 11,8 млрд.грн. Збитки становили відповідно 1 млрд.грн.; 4,9 млрд. грн. та 5 млрд. грн. Зростає частка збиткових підприємств.

За нинішніх умов неефективної податкової системи, масової збитковості виробництва та масових неплатежів прибуток як джерело капітальних вкладень у країні в цілому набагато менший порівняно з амортизаційним фондом. З підвищенням рентабельності виробництва за рахунок зниження питомих витрат в умовах ринкової конкуренції роль прибутку як джерела інвестицій зростатиме.

Економічно здорова інвестиційна система базується на акумуляції заощаджень населення через банки, кредитний та фондовий ринки. Нерозвиненість названих інститутів українського ринку і слабкий зв'язок з міжнародними інститутами такого ж профілю загострює проблему інвестиційної діяльності. Найбільш розвинутою з цих інститутів є банківська система. Завдання полягає у прискоренні процесу концентрації у банківській системі для підвищення її здатності обслуговувати не тільки посередницьку діяльність, а й довготривалі потреби виробничих структур.

Інвестиційну діяльність в усіх її формах та видах супроводжує ризик, а тому виникає потреба її страхувати. Створення системи страхування та перестрахування інвестицій необхідне для того, щоб подолати небажання банків займатися інвестиційною діяльністю, перетворити їх на головну ланку інвестиційного механізму.

З метою підвищення інвестиційної активності необхідно:

- припинити кредитування неефективних підприємств,
- упорядкувати систему взаєморозрахунків;
- активізувати практику визнання банкрутства підприємств;

- удосконалювати механізм регулювання процентних ставок.

Україна успадкувала від колишнього Радянського Союзу неефективну, милітаризовану і структурно деформовану економіку, що певною мірою і спричинило нинішні економічні і соціальні труднощі.

Статистичні дані про галузеву структуру капітальних вкладеш, свідчать про нібито позитивні зрушення у галузевій структурі, а власне, істотне підвищення їх частки у сфері послуг. Проте досягнуто цього не за рахунок збільшення капітальних вкладеш у цю сферу, а в результаті їх зменшення у виробничій сфері.

Технологічна структура капітальних вкладеш характеризується співвідношенням вартості будівельно-монтажних робіт, машин і устаткування та проектних робіт. У розвинутих країнах з приблизно такими ж природно-кліматичними умовами, як в Україні, це співвідношення у процентах становить приблизно 50:50. В Україні воно значно гірше, хоч має тенденцію до поліпшення, так, у 1995 р. становило 66:34, а в 1996 р.-59:41.

Структура капітальних вкладеш за формами власності у 1997 році була такою (у %): державних - 46, колективних - 45 і приватних - 9 [4]. Для порівняння: структура основного капіталу на початок року відповідно була такою - 57; 41 і 2 [4].

Коефіцієнт інвестиційної активності як відношення частки цих секторів у капітальних вкладеш до частки в основному капіталі у державному секторі становить 0,8, в колективному - 1,1, а в приватному - 4,5. Отже, приватний сектор набагато (у 5 разів) інвестиційно активніший [4] порівняно з державним і колективним. Вища інвестиційна активність приватного сектора порівняно з державним характерна і для інших країн.

Не може бути сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату за умов несприятливої загальної політичної правової та економічної ситуації в країні. Нинішня ситуація в Україні підтверджує ту відому істину, що коли назріла потреба у загальних змінах, тоді часткові перетворення зовсім нічого не дають, а то й ведуть до негативних наслідків.

Висновки:

1. Українська економіка не може далі успішно розвиватись без структурної перебудови основних виробничих фондів.
2. Українська економіка потребує поступової та обережної інтеграції в світову економічну систему.
3. Українська економіка потребує нових нетрадиційних видів господарювання суб'єктів і нетрадиційних методів фінансування на основі світового досвіду.
4. Нові, нетрадиційні види підприємницької діяльності, до яких може бути віднесено лізинг, повинні базуватися на основі наукових досягнень, які застосовуються у світовій практиці.

Inciieg conMionz o/(zanziion IO. Le tagkei economy in Цкаіне Ilie naitonai economy Gumai oui io be in (iідciuiiifinanciai-economiсiаіе. Нагіі есonomiс сгізіз аЦесleii inкeximeni зрНеge/ізгі о/aii.

Takin^ inio accouni aiі ikeze conMionz ii із несеzзaгу ю appiy (IIЦезenI meikociз o/financin^ inchuTn^ non-iaMionai meikoiz, Іeazін% may be geцaniei аз one o/ Ікет, тБНе зoMnI іbe зігicигаі economy геconзігicиion ргоЬleтз aiui inigodiсiи^ лей^ Іескnoіo^іез апсі zeпгісeз.

Література

1. Гесь В. Ще раз про складові економічного піднесення в Україні. // Економіка України.- № 11.- 1988.-С. 17-26
2. Гесь В. Ще раз про складові економічного піднесення в УкраїніУ/Економіка України.- № 12.-1988.-С.4-15
3. Статистичний щорічник України за 1996 р. -К.: Українська енциклопедія. -1997.-С. 91.93,226
4. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладеш. // Економіка України.- № 12.- 1998 р.-С.16-24

Статтю подав до друку канд. екон. наук., проф. І.С. Вовчаком